

Lingonröd sol

Sexualitet, alienation och svenskhet i svenska kolonialromaner

ALE PÅLSSON

Uppsala universitet

I denna uppsats analyseras fyra populärlitterära romaner, vilka utspelar sig i den svenska kolonin S:t Barthélemy. Förändringar i uppfattningar av svenskhet, böckernas struktur och huvudpersonernas uppfattningar av moral och civilisation speglar svenskars ökande alienering gentemot S:t Barthélemy som svenskt territorium från 1945 till i dag.

Inledning

I historiska studier har media, i form av bland annat romaner, film och konst, använts för att ge en inblick in i tidigare förståelser av vårt samhälle och omvärlden. Trots att konstnärliga uttryck kan utmana och förändra gränserna för det som avbildas, är dessa konstverk till större del en avbildning av kontexten i vilken de skapas än av sammanhanget i vilken de utspelar sig. Detta beror på att det förflutna inte har någon förmåga att påverka sin egen avbildning. Det har inte bara att göra med att historiens spöken inte kan argumentera emot nutidens konstnärer, eller att tidigare händelser glöms bort, utan också med att tidigare epoker för oss ofta är alltför främmande i dess världssyn, moral och ideologi. Litteraturvetaren Jerome de Groot skriver följande om historiska romaner: "The past is a foreign country, literally other, and full of hor-

Artikeln har granskats av två externa lektörer enligt modellen *double blind peer review*.

Jag vill tacka Henrik Ågren, Otso Kortekangas, Victor Wilson och Sanna Byrd, som har bidragit med stöd och hjälp för denna uppsats.

Ale Pålsson (f. 1987) är postdoktor vid Historiska institutionen, Uppsala universitet och vikarierande lektor vid Högskolan Dalarna. Han disputerade vid Stockholms universitet år 2016 med avhandlingen *Our Side of the Water: Political Culture of the Swedish Colony of St Barthélemy* (2016).

E-post: ale.palsson@hist.uu.se

ror and problematic chaos. The novelist and the historian both seek to disavow this horror and negotiate a relationship between then and now. However, this simply points out more clearly the otherness of the past."¹ Avbildningar av historien berör därmed huvudsakligen läsarens eller åskådarens förhållande till historien, som kläds in i subjektiva intryck, känslor och meningsskapande.

Flera litteraturvetare har pekat på den historiska romanens förhållande till nutiden. I *The Historical Novel* menar Georg Lukács att formen för den historiska romanen följde sin tids historieuppfattning, baserat på en historiemateriell utveckling. I och med den franska revolutionens demokratiska och nationalistiska ideal skiftade historiska romaners fokus under början av 1800-talet från härskare, generaler och genier som formade historien, till vanliga människor som levde igenom en historisk förändring. Den historiska romanen var därmed en beskrivning av det förflutna som en förhistoria i process att förvandlas till nutiden. Efter 1848 uppstod dock den liberala historiska romanen, där historisk utveckling blev sekundär gentemot detaljer, exotiska miljöer och en historia utan förändring. Historiens relation till nutiden var då främst moraliska reflektioner och intresseväckande kontraster utan riktning. Denna förändring var inte avsiktlig, utan skedde som en ren reflektion av historiens dialektiska process. Den ekonomiska basens utveckling förändrade överbyggnaden, vilket i sin tur ledde till en förändrad historieuppfattning och nya former av den historiska romanen. "Every writer is the son of his age. The contradictory tendencies of the age [...] affect the writer in a contradictory and criss-cross fashion."² Litteraturvetaren Hans Granlid menar att den historiska romanen förhåller sig till historien på huvudsakligen två nivåer: autenticitet och analogi. Autenticiteten bygger inte på att författaren beskriver en tidsperiod med samma precision som en historiker, men tillräckligt precist för att skapa en illusion av historisk skillnad. Analogin bygger i stället på symboliken, relevansen och förhållandet mellan den historiska miljön och författarens samtid. "All dikt är 'exotisk', söker andra jag, andra tider, andra länder, men sist och slutligen blir det alltid samma jag och samma tid."³

1. Jerome de Groot, *Remaking History: The Past in Contemporary Historical Fictions* (Abingdon 2016) s. 18.

2. Georg Lukács, *The Historical Novel* (London 1962) s. 254.

3. Hans O. Granlid, *Då som nu: Historiska romaner i översikt och analys* (Stockholm 1964) s. 17.

Litteraturvetaren de Groot ser, utifrån författaren Hilary Mantel, den historiska romanen som en kooperativ handling mellan läsaren och författaren. Romanen placerar läsaren i en historisk miljö, inom vilken läsaren hämtar från sin egen historieuppfattning för att placera handlingen och karaktärerna i ett historiskt sammanhang, vilket omförhandlar läsarens tidigare syn på historien. ”To [Mantel], the novel is not an act of persuasion or pedagogy, but a space for debate and thought that comments upon the actions of constructing a historical narrative.”⁴ Historisk fiktion utmanar utifrån detta samarbete läsarens tidigare uppfattningar av historien, men bara så pass långt som läsaren är beredd att ta del av den och hitta mening. Dock måste man komma ihåg att denna utmaning inte kommer från det förflutna för att rätta feluppfattningar eller berätta med egen röst. Det är en utmaning från samtiden till samtiden.

Jag kommer att analysera fyra historiska romaner som utspelar sig i S:t Barthélemy, alla under perioden 1800–1820, då den svenska kolonin upplevde sin ekonomiska höjdpunkt.⁵ Öns neutralitet var attraktiv för handelsmän från huvudsakligen USA och Karibien som ville handla mellan de större imperierna i Karibien. Av befolkningen på ön, vilken omkring 1800 var cirka 6 000 personer, var ungefär hälften slavar. Utöver detta var en fjärdedel fria svarta personer, som hade begränsade rättigheter från den vita befolkningen. Då slaveriet avvecklades på 1840-talet, avbildar samtliga av de analyserade romanerna S:t Barthélemy som ett slavsamhälle.

Romanerna är publicerade från 1945 till 2017, vilket ger oss ett längre perspektiv över hur beskrivningarna av svensk kolonialhistoria har förändrats. Genom att undersöka hur S:t Barthélemy har beskrivits under olika perioder i modern svensk historia kan vi förstå vilka historiografiska konceptualiseringar om Sveriges plats inom ett större kolonialsystem och om slaveriets svenska historia, som har presenterats för samtiden från 1945 till 2017. Romanernas huvudpersoner står särskilt i fokus för analysen, eftersom samtliga är svenskar som färdas till St Barthélemy för första gången. Huvudpersonernas resa till kolonin blir samma resa som för läsaren, och enligt förväntan är huvudpersonernas meningsskapande

4. De Groot (2016) s. 23.

5. Ale Pålsson, *Our Side of the Water: Political Culture in the Swedish colony of St Barthélemy 1800–1825* (Stockholm 2016); Victor Wilson, *Commerce in Disguise: War and Trade in the Caribbean Free Port of Gustavia 1793–1815* (Åbo 2016).

process om kolonin samma som läsarens, eller åtminstone ett förslag till en potentiell mening.

Här menar jag att förhållandet mellan författaren och läsaren även måste inkludera redaktören, som stärker författarens möjlighet att utmana läsarens historiebaserade meningsskapande. Trots att författaren ofta behandlas som en enskild individ, är publiceringen av en roman en process som kräver att texten går igenom flera instanser och omskrivningar för att nå en punkt där den kan tilltala en tillräckligt stor publik för en rimlig ekonomisk vinst. I historiska filmstudier betonas just kommersiell framgång som ett tecken på att filmernas teman ligger nära den större publikens symboliska och normativa förståelse.⁶ Av denna anledning har jag enbart behandlat romaner publicerade av större förlag, där förlagen rimligtvis har varit involverade i skapandet av romanens historiska konceptualisering. Jag har även undersökt de recensioner av böckerna som funnits för att få en förståelse för publikens respons.

Svensk litteratur om rikets koloniala förflutna har generellt sett varit begränsad, med största sannolikhet på grund av att kunskapen om och vidden av svensk kolonialism har även varit begränsad. Flera undersökningar om koloniala diskurser i svensk litteratur har berört så kallad "invandrarlitteratur", uppfattningen av romer samt svenska författares kopplingar till Mellanöstern.⁷ Många gånger handlar studierna mer om att destabilisera den koloniala blicken och vända den orientalistiska blicken tillbaka mot Väst än att undersöka nyanserna av den västerländska koloniala litteraturen.

Som exempel på hur litteratur kan informera oss om uppfattningar av nationalitet har Anna Bohlin studerat hur svenska romaner från 1840-talet bidrog till att formulera en svensk geografi och nationell gemenskap efter 1809, samtidigt som romanerna etablerade ett kolonialt förhållningssätt gentemot Norrland.⁸ Romanen fungerar på så vis som

6. Tommy Gustafsson, *En fiende till civilisationen: Manlighet, genusrelationer, sexualitet och rasstereotyper i svensk filmkultur under 1920-talet* (Lund 2007); Ulrika Holgersson, "Historisk spelfilmsanalys: Exemplet Gustaf Molanders *Vi som går köksvägen* 1932", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 80:2 (2014) s. 36–65.

7. Se till exempel, Moa Matthis (red.), *Orientalism på svenska* (Stockholm 2005); Magnus Nilsson, "Litteratur, etnicitet och föreställningen om det mångkulturella samhället", *Samlaren* 129 (2008) s. 270–304; Dan Landmark, "*Vi, civilisationens ljusbärare*": *Orientalistiska mönster i det sena 1800-talets svenska litteratur och kultur* (Örebro 2003).

8. Anna Bohlin, "Den svenska 1840-talsromanen som nationell kartografi", *Samlaren* 137 (2016) s. 58–86.

en nationens gränsdragare. Benedict Anderson menade till exempel att skönlitterära beskrivningar av geografi och abstrakta kopplingar illustrerar den föreställda gemenskap som utgör nationen.⁹ På liknande vis kan beskrivningar av möten mellan koloniserade folk och kolonisationer illustrera samt konstruera föreställningar om vithet och ras, vilket Therese Svensson har visat i sin analys av Dan Anderssons roman *Chi-mo-ka-ma* från 1920.¹⁰ Dessutom kan uppfattningar om historia och nationen omformuleras genom litteratur satt i historiska miljöer. Susan Brantly pekar exempelvis på hur Ola Larsmos *Maroonberget* kan användas både för att tolka svensk historia om afro-svenskars närvaro och för att skapa en mer inkluderande nationell samling.¹¹

Populärlitteratur som utspelar sig i svenska kolonier har fått väldigt lite uppmärksamhet. Endast en artikel i *DAST Magazine* och en artikel i *Tidskrift för Litteraturvetenskap* har på senare tid diskuterat svenska och norska äventyrsböcker som utspelar sig i kolonial miljö.¹²

Generellt sett har svensk uppfattning om kolonialism vänt sig bort från ett rättfärdigande av kolonialismen efter andra världskriget till ett förhandlande av den, i vilket Sverige har framställts som en god kolonialmakt.¹³ 1960-talet kan ses som en vändpunkt för en ny självuppfattning av Sverige som en moralisk stat spridande socialdemokrati, med värderingar nära kopplade till tredje världens avkolonisering.¹⁴ En annan del av detta förhandlande är avbildningen av S:t Barthélemys historia som fridfull, samt av dess konflikter som konsekvens- och offerlösa.¹⁵

Om vi utgår från att de undersökta romanerna representerar sin sam-

9. Benedict Anderson, *Imagined Communities* (London 2006) s. 26–36.

10. Therese Svensson, "Vita män på gränsen: Om vitifierad underklassmaskulinitet i Dan Anderssons roman *Chi-mo-ka-ma*", i Tobias Hübinette (red.), *Ras och vithet: Svenska rasrelationer i går och i dag* (Lund 2017) s. 139–156.

11. Susan C. Brantly, "History, National Identity and Race: Ola Larsmo's *The Maroon Mountain*", *The historical novel, transnationalism, and the postmodern era: Presenting the past* (New York 2017) s. 102–116.

12. Bertil Falk, "Dansk & svensk kolonialism som ungdomsböcker", *DAST Magazine* 1 (2002); Anna Rask, "Robinsonaden – en överlevare i berättartraditionen", *Tidskrift för litteraturvetenskap* 33:4 (2003) s. 20–34.

13. Gunlög Fur, "Colonialism and Swedish History: Unthinkable Connections?", i Magdalena Naum & Jonas M. Nordin (red.), *Scandinavian Colonialism and the Rise of Modernity: Small Time Agents in a Global Arena* (New York 2013) s. 18–21.

14. Suvinna Eng, "The conscience of the world? Swedish and Norwegian provision of development aid", *Itinerario* 33:2 (2009) s. 65–82.

15. Lill-Ann Körber, "Sweden and St. Barthélemy: Exceptionalisms, Whiteness, and the Disappearance of Slavery from Colonial History", *Scandinavian Studies* 91:1–2 (2019) s. 74–97.

tids historiesyn bör vi se en förändring i hur svensk kolonialism konceptualiserades för läsaren, på grund av både författarnas och publikens förändrade förhållande till sin koloniala historia. Denna omkonceptualisering kommer att spegla förändringar i symbolik, handling och budskap.

Beskrivning av romanerna

De fyra romaner jag ämnar undersöka i denna artikel är, i publikationsordning: *Ur havets skum*, skriven av Elisabeth Falkenberg och utgiven 1945; *Den gudomliga ön*, skriven av Evert Lundström och utgiven 1982; *Månbröderna*, skriven av Tomas Blom och utgiven 1991, samt *De ofria*, skriven av Janne Lundström och utgiven 2017. De är samtliga utgivna av större förlag: *Ur havets skum* och *Den gudomliga ön* av Bonniers, *Månbröderna* av Nordstedt och *De ofria* av Natur & Kultur.

Elisabeth Falkenbergs historiska roman *Ur havets skum* publicerades 1945. Handlingen kretsar kring Wilhelmina Netherwood som tillsammans med sin bror Georg Netherwood flyttar till St Barthélemy år 1820. Hon förelskar sig i fänrik Gottlieb von Platen och Gottlieb i henne likaså, men i och med ett antal förväxlingar och Gottliebs avundsjuka avslöjar de inte sin kärlek för varandra förrän efter en tid. Innan de har hunnit gifta sig mördas Gottlieb och Wilhelmina blir uppvakad av den amerikanska handelsmannen Joseph Hart, som försöker vinna hennes hjärta genom rikedomar och till slut försöker våldta henne. Hon dör däremot av sjukdom innan Hart hunnit förgripa sig på henne.

Ur havets skum annonserades i flera dagstidningar och fick generellt sett positiva recensioner, trots att flera recensenter ansåg att handlingen och dialogen var forcerad. Elisabeth Tykesson skrev i *Bonniers Litteratur Tidskrift* att "stilen är slapp och pratsam" och att karaktärerna förde "komplett innehållslösa och ganska pjollriga samtal". Dock menade hon att den koloniala miljön var "roande [...] vimlar av godmodiga svarningar med pittoreska namn [...] och intrigeras och skvallras i 40 graders värme".¹⁶ Recensenten A L-n från Skånska Dagbladet lyfter fram Kariibiens "exotiska" och "främmande miljö" samt den sexuella dikotomin mellan Wilhelmina och den tropiska miljön som jag kommer att återkomma till: "Inte ens Västindiens heta klimat, som kommer de flesta människors blod att brinna och skapar en erotiskt laddad atmosfär, för-

16. Elisabeth Tykesson, *Bonniers Litterära Magasin*, 7 (1945) s. 617–18.

mår höja den unga svenskans temperatur.¹⁷ Romanens miljö var härmed representativ för läsarnas generella föreställning om Karibien och S:t Barthélemy vid denna tid. På baksidan kan vi läsa:

Genom syskonparet Netherwood införs vi så småningom i den lilla societeten i huvudstaden Gustavia och vi får även stifta bekantskap med infödingarnas och den blandade befolkningens hel- och halv-värld. [...] Levande och fylliga tidsbilder i en pittoresk miljö, ett medryckande dramatiskt händelseförlopp och en stark historisk stämning – här till på köpet *svensk*.

Vi kan se att den koloniala miljön är en säljande punkt. Just det svenska är avslutande och kursiverat, som en tydlig markering att det spännande nog rör sig om en svensk koloni.

Evert Lundström är en känd författare av historiska romaner, av vilka flera utspelar sig i Göteborg och i en maritim miljö, bland annat hans populära serie om det Svenska Ostindiska Kompaniet som avslutades två år innan *Den gudomliga ön* gavs ut.

Historien följer soldaten Niclas Junggren från Göteborg, som lämnar sin familj för att åka med det första skeppet till S:t Barthélemy. Väl där faller en stock på hans ben under byggandet av ett hus på kolonin. När han vaknar har han i stället fått ett träben, gjort av läkaren Samuel Fahlberg. Fahlberg och Junggren blir vänner och upplever tillsammans hur kolonin växer i storlek och befolkning, men även hur slavhandel går till på ön. Junggren arbetar som sekreterare för det Svenska Västindiska Kompaniet, och senare även för amerikanska handelsmän, men är utifrån en narrativ synvinkel huvudsakligen en observatör av kolonin och dess intriger.

Den gudomliga ön blev inte lika recenserad och annonserad som *Ur havets skum*, men fick vissa blandade recensioner. Recensenten Björn Holm i *Expressen* menade att "Lundström berättar sin historia oklanderligt och understundom spännande, även om avsnitten om pirater, fasansfulla orkaner och andra spänningstoppar återges lite väl blodlöst". Dock undrar han varför fokus låg på den enkla soldaten Junggren och inte på en "kraftmänniska som Fahlberg". S:t Barthélemy, "den lilla flugskiten på kartan" hade i hans mening inte varit intressant, om det inte hade varit

17. A. L-n, "Romantiskt", *Skånska Dagbladet*, 31/8 1945.

för dess svenska historia.¹⁸ Göran Schildt från *Svenska Dagbladet* verkar desto mera intresserad och kommenterar att svensk kolonialism sällan får uppmärksamhet:

Orsaken är kanske att "kolonialism" överhuvudtaget är någonting man skäms över, vartill kommer att dessa besittningar var ytterst anspråkslösa samt förknippade med föga gloriösa historiska omständigheter. Det intressanta med dem ligger närmast på det personhistoriska planet, i de märkliga öden ett antal svenskar tack vare dem kom att genomgå.

Problematiken kring huruvida en såpass liten och perifer koloni är värd att lyfta fram, samt den koloniala skuldens roll återfinns även i dag.¹⁹ Den exotiska miljön var inte lika central i recensionerna, utan snarare individens förhållning till sin miljö, fastän Holm efterfrågade mer pirater och orkaner. Boken rekommenderades av Schildt "som bildande underhållningslektyr", dock med förbehållet att boken litterärt hindrades av den "ganska platta stilen" och den "konventionella människoskildringen."²⁰ Romanen fick trots sina recensioner en viss popularitet. Vid Evert Lundströms bortgång skrev författaren Jean Bolinder att romanen var hans favorit av Lundströms böcker och att Evert hade signerat hans exemplar med "Lite svensk historia smaksatt med västindiska kryddor".²¹

Baksidestexten till *Den gudomliga ön* är inte alltför annorlunda den till *Ur havets skum*:

En handfull svenska öden i tropiska omgivningar och med äventyrlig bakgrund vävs samman till en händelserik och färgstark intrig. Evert Lundström har hittat ett önskeämne och skrivit en spännande roman om svenska öden i ett nästan alldeles okänt hörn av Sverige – och ändå så långt från hemlandet.

Det okända och tropiska får än en gång emfas, tillsammans med en äventyrsanda.

Av de fyra analyserade verken är *Månbröderna* den mest obskyra. Den är Tomas Bloms första roman och ett ambitiöst verk på cirka 600

18. Björn Holm, "Med Sprengtporten mot Karibien", *Expressen* 7/7 1982.

19. Fur (2013) s. 22–23.

20. Göran Schildt, "Den svenska sjörövarön", *Svenska Dagbladet (SvD)* 25/7 1982.

21. Jean Bolinder, "Evert Lundström", *SvD* 24/11 2004.

sidor, där den andra hälften av boken utspelar sig på S:t Barthélemy. De två huvudpersonerna är tvillingbröderna Karl och Johan Cederhielm, av vilka Johan är politiskt aktiv och Karl en ambitiös student. Efter en serie av förväxlingar, då de båda delar samma fängelsecell, slår Karl ner Johan och tror att han har dödat honom, varpå han tar hans identitet och sedan flyr till S:t Barthélemy tillsammans med ockerlånaren och hallicken Fischerström. På ön möter Karl Sarah Duck, en fri kvinna av blandad härkomst, som blir hans älskarinna. De tre reser tillsammans för att hitta en skatt på en närliggande ö. Sarah och Fischerström förråder dock Karl, som blir galen och upptäcks av sin bror Johan, innan de båda blir oigenkännligt skadade av en explosion. Jag har inte hittat några recensioner av *Månbröderna* och den tycks inte ha sålt bra. S:t Barthélemy verkar inte heller ha varit en säljande punkt, då kolonin inte nämns i baksidestexten. Dock är romanen relevant för studien eftersom den innehåller flera tematiska likheter med de övriga romanerna och är utgiven på ett större förlag.

Den sista romanen jag behandlar är *De ofria*, skriven av Janne Lundström och publicerad av Natur & Kultur 2017. Lundström är känd för Johan-Vilde-serien om en skeppspojke som hamnar vid det svenska slavfortet Cabo Corso, samt har skrivit samlingar av afrikanska sagor och behandlat slaveri i barn- och ungdomsböcker såsom *Morbror Kwesis vålnad* och *Människohandlarna*. *De ofria* handlar om Matilda, en femtonårig flicka som efter sin mors död färdas till S:t Barthélemy för att bo hos sin far, en handelsman på ön som förblir namnlös förutom efternamnet Möller. Matilda chockeras och får en växande avsky gentemot sin fars slavägande och upptäcker att faderns två tvillingslavar Willem och Pieter, är hennes halvbröder, eftersom hennes far fått barnen med slavinnan Beatrijs. Willem, som är en aning ljusare i hyn, är lydig och älskar sin far och ägare. Pieter är däremot rebellisk och intresserad av den franska revolutionens idéer. Snart tar handlingen Pieter, som flyr med Willems fribrev, till revolutionens Martinique. Efter en rad förväxlingar slåss Willem och Pieter mot varandra i ett sjöslag mellan rojalister och revolutionärer. Pieter dör och Willem bestämmer sig för att lämna S:t Barthélemy. Denna handling berättas av Matilda, som färdas i deras fotspår för att skriva ner Pieters och Willems berättelse.

Boken har flera recensioner som ser dessa teman som viktiga och bra beskrivna. Bengt Eriksson på *Opsis Barnkultur* uppskattar att den tar

upp "Sveriges, sällan skildrade, liksom bortglömda kolonialism och slavhandel", samt benämner att huvudpersonen blir ett vittne till slaveriet "men inte ett oskyldigt vittne".²² Ida Therén på *Svenska Dagbladet* tycker att boken är språkmässigt "lite trög och styligt att läsa", men uppskattar dess ambitioner. Hon lyfter också fram hur fundamental ojämlikheten är i bokens universum, även efter slaveriets avskaffande:

Rollen som slav och ägare finns kvar, som ett vidrigt minne, en vägg mellan människorna. Det blir ett straff även för de vita, privilegierade: kontakten som alla människor söker med andra människor, med världen, går inte att infria så länge det finns ett element av ägande, av ofrånkomlig makt, som ligger mellan och skaver.²³

Spår av denna maktrelation menar Therén finns kvar än i dag, i alla fall idémässigt.

Som vi kan se i recensionerna och baksidestexterna, med undantag av *Månbröderna*, är svensk kolonialism romanernas mest attraktiva aspekt, vilket gör att de rekommenderas trots brister i intrig och språkbruk. Man kan även spekulera i att det är just på grund av att *Månbröderna* inte lyfter fram S:t Barthélemy tydligare som den inte fick mer uppmärksamhet bland recensenter och inte heller större kommersiell framgång. Vad kan då den uppenbart uppskattade beskrivningen av denna koloniala miljö säga om vår dåtida förståelse av svenskhet och kolonialism?

Svenskhet

Svenskhet är ett koncept som romanerna behandlar mycket olika, till stor del på grund av att S:t Barthélemy hade en ovanligt hög andel naturaliserade undersåtar jämfört med övriga Sverige.²⁴ Därmed måste romanerna ta ställning till frågan, vad svenskhet innebär.

I *Ur havets skum* är det tydligt att svenskar endast är de som är födda i Sverige, det vill säga inte de som är födda eller naturaliserade i kolonin. Den huvudsakliga intrigen utspelar sig mellan svenskarna, med några undantag. Vid en fest i *Ur havets skum* konstateras att

22. Bengt Eriksson, "Drabbande om svensk kolonialism", *Opsis* 2 (2017) s. 59.

23. Ida Therén, "Komplexa relationer i en ofri värld", *SVD* 10/12 2017.

24. Pålsson (2016) s. 67–92.

[u]tom de fåtaliga svenskarna, som utgjordes av tjänstemannafamiljerna och en och annan köpman, räknades [till societeten] det engelsktalande affärsfolket, som inflyttat när konjunkturen voro i stigande och förstått att göra sig hemmastadda, så som engelsmän ha för sed över hela jordklotet, överallt i främsta ledet, överallt tryckande en brittisk prägel på vanor och umgängesliv. Det var framför allt familjerna Dinzey och Lambert, det var Abbot och Jackson och Runnels, men också bärare av mera franskt klingande namn såsom Danouille och Delisle och L'Orange. Alla talade de engelska och ville gälla för engelsmän.²⁵

Köpmannabefolkningen visas härmed vara icke-svenskar, samt vill refereras till som icke-svenskar. Handelsmannen Hernandez beskrivs på samma fest som "en främmande fågel från det spanska Cuba, som tycktes ha svårt att komma till rätta med språk och sedvänjor". Den franska befolkningen beskrivs som from och katolsk och guvernörens fru sägs ha franskt blod, "det noblaste som stod att uppleta här på öarna".²⁶ Amerikanen Joseph Hart beskrivs som en nyrik, opålitlig man, med flådiga fester. Alla tycks leva upp till sina nationaltyper, nästan som om S:t Barthélemy var uppdelat i flera olika samhällen snarare än ett.

Den gudomliga ön behandlar nationalitet på ett liknande vis, vilket märks klarast utifrån familjen Hoggin, som tycks leva i en engelsk oas inuti den svenska ön. Deras hus är inrett "på engelskt vis. Engelska speglar och glaslyktor prydde väggarna. Möblerna hade säkerligen vid något tillfälle skeppats över från England."²⁷ I hela sina väsen representerar karaktärerna sina nationer. När Storbritannien ockuperar kolonin måste Junggrens fru Mary, från Hoggin-familjen, välja sida, och hon väljer sitt hemland:

Vår ö var från den dagen en koloni i det brittiska väldet. Min hustru såg min bitterhet och försökte blicka mig: 'Jag skäms å mina landsmäns vägnar Niclas...' sa hon. 'Men vad vill du att jag skall göra? Jag kan inte förneka att jag är född till brittisk undersåte.'²⁸

25. Elisabet Falkenberg, *Ur havets skum: En roman om svenskarna på S:t Barthélemy* (Stockholm 1945) s. 73.

26. Falkenberg (1945) s. 74.

27. Evert Lundström, *Den gudomliga ön: Roman om svensktiden på Saint Barthélemy* (Stockholm 1982) s. 101.

28. Lundström (1982) s. 179.

När det gäller lojalitet är monarkin och fosterlandskärleken nära sammankopplade i *Ur havets skum*, till och med i själva bokens struktur, som inleds med en "Gustaviansk prolog" och avslutas med en "Oscariansk epilög". Gustav III beskrivs som hårt arbetande för nationens bästa i sitt införskaffande av S:t Barthélemy, utan någon cynism, reciterande fabler på franska. I en scen talar guvernör Norderling och hans yngsta dotter Caroline om sin avsky för Gustav III:s mördare, men när Norderling får veta att dottern tycker bättre om Napoleon än kungen blir han arg: "– Och det ska jag få höra av din mors dotter, en Mont d'Or, en ättling av den gamla franska aristokratin."²⁹

Fosterlandskärleken är stark hos Evert Lundströms karaktärer, men den bottnar inte i kärlek till monarkin, utan till Sverige som nation. Även när de känner sig svikna av kungen, som Fahlberg till exempel gör när han blivit anklagad för högförräderi och lever i exil, konstaterar ändå Junggren: "han sa fortfarande *vår* ö. Han var ännu en av oss."³⁰ För Junggren var dessutom inte kungamord lika oförståeligt som att de franska rojalisterna bett om stöd från England: "Hur mycket är fosterlandskärlek värd? [...] Hur kan man, ens i svåraste nöd, be sitt fosterlands värsta fiende om bistånd? Gud i Himlen, så liten kan människan bli i sina handlingar!"³¹ Vi ser här en separation mellan monarkin och nationen, samt en ansats att knyta nationen till gemene man.

I *Månbröderna* är Johan med i ett anti-Bernadotteskt sällskap, som kämpar för yttrande- och pressfrihet, och kungen Karl XIV Johan framställs som sängliggande och paranoid utan möjlighet att styra landet. I *De ofria* behandlas monarkin främst utifrån striderna mellan rojalister och revolutionärer i de franska kolonierna, men fokus ligger på vilka konsekvenser denna konflikt har för slavarna. Monarkin är inte en signifikant aspekt i vare sig *Månbröderna* eller *De ofria* gällande en förståelse av S:t Barthélemy som svenskt territorium och frågor om nationell lojalitet kopplat till ens födelseort förekommer inte.

Evert Lundström relaterar ofta nationalitet och svenskhet till materia, i form av objekt, men även till natur, vilken sedan slutet av 1800-talet har haft en symbolisk roll i svensk självuppfattning och nationell gemen-

29. Falkenberg (1945) s. 69–70.

30. Lundström (1982) s. 282.

31. Lundström (1982) s. 143.

skap.³² Särskilt trä står som metafor för svenskheten i *Den gudomliga ön*, som när en ny flaggstång av "äkta svensk granstam" ersätter den franska "gamla, förruttnade" flaggstången vid den nybyggda fortifikationen: "Flaggan gick i topp på sin nya helsvenska stång. *Fort Gustaf III*. Vi hade börjat försvenska Saint Barthélemy. På ön fanns nu en fästning, som hette Fort Gustaf III."³³ Amerikanskt trä markeras som sämre, och när flaggstången flyger iväg efter en orkan är Junggren stolt över att den inte bröts: "Vår äktsvenska flaggstång. Så lätt skulle ingen karibisk orkan kunna knäcka oss!"³⁴ När Junggren byter arbetsgivare från Svenska Västindiska Kompaniet till amerikanska handelsmän, manifesteras hans längtan efter att arbeta för Sverige i att "golvet på kontoret varit en bit av Sverige. Efter ägareskiftet blev golvet amerikanskt."³⁵ Trä som materiellt objekt, importerat från Sverige, kan därmed skapa en materiell representation av Sverige i en kolonial miljö och försäkra Junggren om öns svenska status. Amerikansk handel omförhandlar den nationella statusen på dessa materiella objekt i form av en metaforisk transformation av den materiella substansen.

För Falkenberg är svenska flaggan, snarare än flaggstången, en manifestation av Sverige: "Det gjorde gott att se den fosterländska symbolen där uppe på dess dominerande plats över hamninloppet, kännetecknet på den svenska suprematien, den sammanhållande länken för landsmännen här i förskingringen."³⁶ Svenskheten manifesterar sig också i andra materialiteter, till exempel i kapitlet "Tropisk jul", där de svenska kolonistörerna sägs längta efter "snö och is, slädfärder till julottan, kådoftande granar – för att inte tala om mera materialistiska ting som den härliga feta julmaten, det hembryggda julölet, som då efter råd och lägenhet sattes fram på både rik och fattig mans bord." Bilden av julen som ett gemensamt folkligt firande, rotat i materiella ting, inkluderar hela Sverige i en nationell gemenskap tvärs över samhällshierarkier. Jul som kulturell symbol är viktig för svensk identitet. Lizette Graden har visat hur svensk-amerikanska parader i Kansas hämtar mycket inspiration från materiella ting och mat såsom julbockar, lutfish och

32. Klas Sandell & Sverker Sörlin, "Naturen som fostrare: Friluftsliv och ideologi i svenskt 1900-tal", *Historisk tidskrift* 114:1 (1994) s. 4–43.

33. Lundström (1982) s. 56.

34. Lundström (1982) s. 81.

35. Lundström (1982) s. 255.

36. Falkenberg (1945) s. 20.

smörgårdsbord, trots att paraden sker i mitten av sommaren.³⁷ Men där svensk-amerikanerna skapar en blandning av svensk och amerikansk kultur genom bland annat materiell representation, lever Falkenbergs S:t Barthélemyssvenskar i kulturell exil då de inte har tillgång till de nödvändiga materiella symbolerna.

I *Månbröderna* ser vi också den materiella svenska julen. I vad som är ett av de få tillfällen då Fischerström porträtteras sympatiskt, botar han sin hemlängtan med julfirande:

Fischerström klev åt sidan och nu såg Karl; mitt på det lilla mahognybordet stod en bedrövlig men antagligen välment skapelse. De var en liten taggbuske av något slag, fullhängd med krimskrams; glanspapper från buteljorkor, små snäckor, blomkalkar, bandstumpar. I de ynkliga grenarna hade ljusdankar gillrats upp, som nu brann med fladdrande lågor. Sarah stirrade med uppspärade ögon, som om hon anade okänd trolldom, Fischerström log förtjust över hela ansiktet, och Karl blev både road och rörd. – Vad sägs om mitt julträd, herrn? Tropikernas främsta, det lovar jag.³⁸

Sarah tycks inte veta att det är jul och tror att det är Karls födelsedag när han får en present. Här ser vi att konceptet jul förskjuts från en kristen högtid till en svensk högtid, där Sarah markeras som icke-svensk genom sin brist på kunskap kring julen. Julfirandet anses, precis som hos Falkenberg, vara ett minne av Sverige i tropiken, vilket i Bloms porträttering framställs som svagt och dallrande, men ändå vackert: "Madame Le Roux kom med glas, Fischerström önskade god jul än en gång, och för första gången sedan han satt sin fot på Saint-Barths strand kände Karl ett snabbt, svidande styng av hemlängtan."³⁹ Det här är dock ett av få tillfällen svenskhet och Sverige diskuteras i *Månbröderna*, och de är ännu färre i *De ofria*. Den enda symbolen för svenskhet är en svensk flagga som används vid ett myteri på skeppet *Anancy* som Pieter seglar på. För att underrätta kumpanerna om att skeppet har begått myteri byts den engelska flaggan mot en svensk. När Pieter frågar varför det var just en svensk flagga får han svaret: "– Det saknar betydelse, svarar

37. Lizette Gradén, *On Parade: Making Heritage in Lindsborg, Kansas* (Uppsala 2003).

38. Blom (1991) s. 478.

39. Blom (1991) s. 479.

Abraham. Den kunde ha varit dansk eller spansk eller ..."⁴⁰ Svenskhet är nästintill en arbiträr aspekt i *De ofria*, vilket också relateras till hur handlingen utspelar sig lika mycket på Martinique och S:t Eustatius som S:t Barthélemy, om inte mer.

Vi kan här se hur symbolisk markering av svenskhet och icke-svenskhet i S:t Barthélemy försvinner allt mer från mitten av 1900-talet till början av 2000-talet. Där det tidigare var viktigt att lyfta fram kontraster mellan vem och vad som var svenskt i en kolonial miljö slutar det efter ett tag ha relevans. Denna förändring speglas till viss del även i förändringar av hur ras spelar in i konceptualiseringen av S:t Barthélemy som ett svenskt eller osvenskt territorium.

Ras och civilisation

För både Falkenberg och Evert Lundström innebär svenskhet en injektion av ordning i ett kaotiskt utrymme. Detta visas övertydligt i epilogen till *Ur Havets Skum*, när kolonins guvernör reflekterar över överlämnandet av ön till Frankrike 1878:

Men ändå – aldrig skulle han glömma sin förväntansfulla iver, när utkiken varskott att S:t Barthélemy siktades, den sällsamma förnimmelse av äganderätt och hemkänsla, som strömmade över honom, när han fick sätta foten på dess mark. Detta lilla stycke Sverige ute i världshavet, var det inte trots allt en fosterländsk tillgång, vars värde inte kunde räknas i pengar? Svensk rättsordning och svenska hedersbegrepp, i viss mån också svenskt språk och svenska sedvänjor, hade nu i snart ett århundrade fått vittna i världen om vår nationella egenart, ett vittnesmål som vi inte behövt blygas för. Men nu skulle det bringas till tystnad, och därmed var väl också drömmen om ett svenskt kolonialvälde för alltid skrinlagd.⁴¹

För Falkenberg gör svensk närvaro ön till ett ståtligt exempel på civilisation i en ociviliserad del av världen, med en skarp gräns mellan det svenska och det ickesvenska. Civilisation och ordning är ett exempel på svenskhet även hos Evert Lundström. Fahlbergs stadsplaner över Gustavia, stoltheten över att vara en frihamn med öppenhet och tolerans och användandet av vaccin är också tecken på svensk struktur och rättvisa,

40. Lundström (2017) s. 200.

41. Falkenberg (1945) s. 342–343.

men bygger mer på samförstånd och upplysning än på kultur och monarki. Franska revolutionärer, rojalister och slavuppror framställs som utom kontroll. Om de engelska ockupanterna säger Junggren att "[d]jur uppträder med större värdighet" och att deras husinspektioner i grunden genomfördes för att våldta kvinnor.⁴² Den multinationella stadsmilisen som gör myteri kallas "[e]n oöverskådlig hjord av människor". På detta vis är även hos Evert Lundström Sveriges unika position jämfört med europeiska kolonisatörer ett rättfärdigande av kolonisationen. Skillnaden mellan Lundström och Falkenberg är att för den senare kopplas det "osvenska" i S:t Barthélemy fundamentalt till ras. Även om man inte bör förutsätta att Falkenberg är för slaveri avbildar hon slaveri som acceptabelt och naturligt ordnat, utan någon större grymhet:

De arma negrerna som är slavar, det måste vara ohyggligt! hade Vilhelmina tänkt, när hon först fick negerproblemet framställt för sig, men ganska snart korrigerade hon sitt omdöme. Åtminstone under svensk regim var det inte så farligt. Negrerna tycktes trivas utmärkt på denna ö, dit de importerats under slavhandelns blomstringsperiod på 1700-talet. De föreföllo rakt inte förtryckta, utan togo sig tvärtom allehanda friheter gentemot sitt husbondfolk, som de oftast voro tillgivna på ett sätt som sökte sitt motstycke i Europa.⁴³

Vilhelminas egen husslav, Chrissy, framställs som en komisk *mammy*-karaktär, vars frispråkighet och lathet kontrasteras mot Vilhelminas civiliserade och ordentliga karaktär. I hennes introduktion presenteras Chrissys utseende utifrån typiskt rasistiska drag: yvigt hår och lysande tänder och ögonvitor emot den svarta huden. Det görs inte heller någon hemlighet om att Vilhelminas hy, som är "ovanligt fraiche och absolut äkta", samt hennes blå ögon och "det lena vågiga håret" är att föredra.⁴⁴ Raskategorierna är medfödda och Vilhelmina lär sig "snabbt se skillnad på lockar och lockar", där "ett småkrusigt hår [...] röjde närvaron av några droppar negerblod i vederbörandes ådror, även när anletsdragen försäkrade motsatsen".⁴⁵ Vid en orkan lyssnar Chrissy "med den primitiva människans fina öra för alla naturljud".⁴⁶

42. Lundström (1982) s. 182.

43. Falkenberg (1945) s. 32.

44. Falkenberg (1945) s. 24.

45. Falkenberg (1945) s. 32.

46. Falkenberg (1945) s. 151.

Svarthet associeras även med ondska och illvilja. Washington Bigard är exempelvis en cigarrökande man med blandat ursprung som låter sin fru ”och deras talrika avkomma [syssla] med stråhattsfätning” och som sprider lögnen och rykten.⁴⁷ Främst framställs däremot svarta personer som ofarliga, i alla fall för tillfället. Efter att ha besökt en ananasplantage diskuterar Vilhelmina, Gottlieb och Georg ”den svarta rasen”:

Den både beklagar och fruktar jag – beklagar än så länge och fruktar för i en framtid, när den har tillkämpat sig en annan ställning.

Den dagen lär aldrig komma, sade Georg. Fråga vem som helst som vistats länge här ute och känner till förhållandena, så får du höra vad de anser om de svartas kapacitet. De kommer alltid att stå kvar på barnets ståndpunkt och barn behöver en förmyndare över sig.

Barn brukar bli vuxna, som du nog kommer att få märka av egen erfarenhet, sade Platen spydigt.⁴⁸

Falkenberg beskriver svenskhet som nästintill synonymt med vithet.⁴⁹ De vita britterna och amerikanerna beblandar sig med de rasifierade och deras vithet är på så vis komprometterad. Den föreställda processen av att förändras genom sin närvaro i kolonierna, även kallad tropikaliseringsring, är nära knuten till idéer om sexuell korruption. Som Mimi Sheller skriver: ”Tropicalization can also be thought of as a moral danger inherent in the climate itself, and in the proximity of ’different’ bodies. [...] This degeneracy was, in a way, a kind of disorientation, a loss of moral bearings, purpose and direction.”⁵⁰ Kreolfesterna i *Ur havets skum*, men även i *Månbröderna*, agerar som metaforer för lyx, fylla och ett tropiskt sinnelag, där särskilt Falkenberg använder dessa för att markera kreolernas svaga och korrupta karaktär.

Svenskarna, oförgiftade av ”negerblod” och nyanlända i den koloniala världen, bidrar med ordning och civilisation till ett kaotiskt Karibien, skakat av ”upprop bland negrerna och ohyggliga blodbad på de vita” i

47. Falkenberg (1945) s. 188.

48. Falkenberg (1945) s. 107–108.

49. För mer om den centrala kopplingen mellan vithet och svenskhet, se Hübinette, Hörnfeldt, Farahani & Rosales, *Om ras och vithet i det samtida Sverige* (Tumba 2012).

50. Mimi Sheller, *Consuming the Caribbean: from Arawaks to Zombies* (New York 2003) s. 118–119.

Haiti.⁵¹ De behandlar sina slavar rättvist, men förstår sin plikt som koloniala mästare. Det är här "svensk rättsordning och svenska hedersbegrepp" existerar, i en värld där blodet skapar en rashierarki mellan de ärliga och förnuftiga och de lättsinniga, lata och elaka.

Den gudomliga ön, som publicerades efter 1960-talets avkolonisering och medborgarrättsrörelse, har en annan slutsats. Evert Lundströms ordningsbegrepp markerar fortfarande svenskar som ett element av ordning i ett kaotiskt Karibien, men placerar här slaveriet utanför denna ordning. Huvudpersonerna är abolitionister och anser att slaveri är något av det osvenskaste som finns. När Junggren sedan får veta att slavhandel ska ske på ön, blir han oförmögen att acceptera det:

Men det var som om jag ändå inte ville tro vad jag hört. "Vi i Sverige är ju emot slavhandeln!... Det har varit diskussioner länge – redan långt innan vi for hit!... Och inte bara i Sverige, jag har hört av Fahlberg att det är samma sak runt om i världen, i hela Europa finns det massor av människor som... Ja, som sätter sej emot det!"⁵²

Svensk slavhandel är inte ett ämne Evert Lundström undviker, men hans protagonister är eniga emot det och får symbolisera de goda kolonistörerna. Till exempel beskrivs Fahlberg oroas sig för de "trånsjuka" slavarerna,⁵³ behandla "kohudspiskade ryggar"⁵⁴ och med iver och glädje skriva under fribrev åt slavar.

Junggrens moraliska dilemma står mellan att ställa sig mot slaveri och att acceptera det som en del av kolonialism. Det framkommer tidigt när det första svenska huset byggs bland annat av slavar. Junggren skäms och undviker att möta deras blickar, men när huset är väl byggt byts hans skam emot stolthet: "Det första *svenska* huset på vår ö! Vi kände oss alla stolta över vårt första hus."⁵⁵ Junggren reflekterar över huruvida man egentligen behandlar slavar bättre på andra öar, och känner en definitiv skuld för att medverka i Svenska Västindiska Kompaniet. Samtidigt är det tydligt att med endast en grad av separation från slaveriet försvinner skulden: "Jag skeppade socker och en f.d. Kompanichef, inte slavar. Jag

51. Falkenberg (1945) s. 26.

52. Lundström (1982) s. III.

53. Lundström (1982) s. 94.

54. Lundström (1982) s. 107.

55. Lundström (1982) s. 58.

var tacksam över det.”⁵⁶ Hus och produkter som vilade på slavarbete är inte att skämmas över, endast slaveriet i sig självt. På samma vis står alltid slavarna i bakgrunden och beskrivs enbart utifrån observationer. Inga repliker ges åt svarta, inga slavar arbetar för någon av huvudpersonerna och de är aldrig närvarande i någons hem. Junggrens fördomsfrihet och abolitionistiska anda är inget han fått genom utbyte av erfarenhet, utan någonting han instinktivt bär på. Slavarna har heller inget narrativt syfte förutom att etablera och påminna läsaren om att Junggren inte stödjer slaveri.

I *De ofria* är dock slaveriet den fundamentalt närvarande aspekten, mycket mer än diskussioner om svenskhet. Matilda presenteras som försiktigt rädd och fördomsfull gentemot svarta personer till en början, men kommer snabbt nära både Beatrijs och Willem. Efter att hon bevittnat en slavauktion, där hennes far köper en förrymd slav, börjar hon ifrågasätta faderns moral. När Willem därefter får stryk för att han ertappas med den franska revolutionära förklaringen av mänskliga rättigheter, en annan slav tar livet av sig, samt Matilda inser att Willem och Pieter är både hennes fars söner och hans slavar faller fasaden samman. Det är i den första delen av romanen Matilda framstår mest som huvudpersonen i boken. Hennes konfrontation med slaveriets verklighet och hennes övergång från att älska till att hata sin egen far får representera läsarens eget möte med slaveriet och avskalandet av en fasad av harmoni och rättfärdigande.

Janne Lundström försöker att tackla väldigt många delar av slavsamhällets verklighet och sociala konsekvenser. Själv mord, fysiska bestraffningar, det faktum att Willem och Pieter är både söner och slavar och nya revolutionära idéer är en del av dessa, men även slavars sociala strategier och kulturella och religiösa kopplingar till Västafrika. På detta vis befinner sig *De ofria* inte bara närmare nutidens moral, utan även närmare nutida historisk förståelse av slavsamhällets dynamik. Trots att Evert Lundström tar avstånd från slaveriet finns ingen strävan att berätta för läsarna om förslavade människors kulturella, emotionella eller sociala liv.

Tomas Blom målar ett mycket mer nihilistiskt porträtt av slaveriet: Han beskriver det på inget sätt som någonting positivt eller ens någon-

56. Lundström (1982) s. 160.

ting som den svenska civilisationen balanserar ut, men samtidigt har slaveriets moraliska skuld ingen vikt. Karls försök att finansiera en vapenförsäljning till haitiska rebeller leder i stället till att han nästan blir mördad av dem, men räddas av svenska tjänstemän, som lurat honom att sälja vapnen för att locka ut rebellerna och döda dem. Hans försök att påverka sin omvärld och bekämpa slaveriet betraktas som naivt och visar på hans utanförskap, snarare än hans moral.

Vi kan även se vid Karls första möte med slaveriet, vid vilket han får lära sig att en kvinna är slav och hur hans moraliska problem inte kan få plats i S:t Barthélemy som en hedonistisk och erotisk zon:

Slav? Att äga en människa som slav, att förfoga helt och hållet över en sådan magnifik kropp, vore det verkligen möjligt? Karl hade aldrig på allvar tänkt sig in i vad det kunde betyda att vara slavägare. Alla hans innersta instinkter, och allt förnuft tillika, uppreste sig mot detta vidriga, ogudliga utnyttjande av medmänniskor – åtminstone hade han trott att det var på det viset han betraktade frågan. Ända tills nu. Han ville äga den där kvinnan, eller någon som hon, ville besitta henne, ha henne natt och dag, få sitt lystmäte av hennes kropp när och hur han ville. Det var som om en djup och lerig grop öppnade sig inuti honom, i hans själ och sinne. Insikten om att här, på denna förbannade ö, gick det an att kasta sig rätt ner i dyngan och vältra sig utan att en jävel lade sig i, drabbade honom med sådan kraft att han började kallsvettas.⁵⁷

Slaveriet framställs här som en hedonistisk frestelse, vilken Karl och de andra vita på ön inte kan motstå. Det tydligaste skiftet vi ser är härmed hur, från 1945 till 1982, slaveriet skiftar från acceptabelt till oacceptabelt. Den längre förändringen är dock i vilken grad Sverige kan bidra med civilisation i en ociviliserad värld, där både Falkenberg och Evert Lundström menar att Sverige gör det. Blom menar i stället att svensken är oförmögen att civilisera denna del av världen och Janne Lundström att det snarare är de vita som skapar kaos. Synen på kaos reflekteras även i romanernas porträttering av genusuttryck och sexualitet.

57. Blom (1991) s. 371–372.

Sexualitet och genusnormer

Det diskursiva skapandet och återskapandet av nationen är starkt knutet till konstruerandet och återskapandet av korrekta genusrelationer, speciellt i relation till koloniala miljöer.⁵⁸ På samma sätt återskapas den svenska nationen i form av de genusrelationer och sexuella relationer vi ser i romanerna om S:t Barthélemy, tydligast i *Ur havets skum*. Att romanens kärlekspar är två svenskar är avsiktligt. Det är just genom det svenska, återigen materiellt representerat, som de i början blir kära i varandra. Gottlieb von Platen inleder med att fråga om hon åker skridskor och tänker att han "skulle vilja se henne med en liten pälsmössa och snöflingor i håret".⁵⁹ Vilhelmina Netherwood tycker det är väldigt roligt och von Platen fortsätter berätta om hur mycket han saknar Sverige: "[d]et kommer en dag, då ni inte gitter så mycket att titta åt en ananas eller en banan – allt det som nu förefaller er så frestande läckert. Jag för min del skulle ge alltsammans för en svensk skogsbacke med smultron."⁶⁰ Smultronet är såklart Vilhelmina.

Den ständigt närvarande svarta sexualiteten är ingenting för Gottlieb. Inte nog med att han är fysiskt äcklad av svarta kvinnor, deras sexualitet framställs som ytlig och girig: "Damerna av halvblod läto dyrt betala sig minsta favör. Att underhålla en mätress som guvernör Stackelbergs 'mamsell' eller bankirfirman Elbers och Krafts beryktade Sophia kostade svindlande summor. De enklare negresserna voro för osmakliga."⁶¹ När Chrissy berättar att fadern till hennes dotter var en svensk matros framställs hennes sexualitet som skämtsam och oansvarig:

Håhå, jaja. Nu drog Chrissy på smilbandet igen. För var gång som den svenska korvetten kommer, så tänker jag alltid som så: jojo, nu blir det att göra för barnmorskan i sinom tid, för de är likadana, fina damer och fattiga negresser, när de får se ett par såna där blåa vadmalsbyxor.⁶²

Men den svarta sexualiteten är inte endast att skratta åt, utan även farlig, till och med samhällsfarlig. Vi ser detta i beskrivningen av festerna som sker bland köpmännen och svarta kvinnor:

58. Se till exempel Kathleen Wilson, *The Island Race: Englishness, Empire and Gender in the Eighteenth Century* (New York 2003).

59. Falkenberg (1945) s. 45.

60. Falkenberg (1945) s. 47.

61. Falkenberg (1945) s. 38.

62. Falkenberg (1945) s. 101.

Unge Dinzey, som var nybliven äkta man, sades ha råkat i klorna på Gustavias mest beryktade kokott, oaktat hon nästan var gammal nog att vara hans mor, och till hennes förnöjelse rullade nu den intet ont anande lilla fruns hemgift all världens väg. Det var underliga saker som timade och allt fördes upp på den onaturliga hettans konto. En överretad fysik krävde nya, rafflande sensationer för att kunna erfara någon njutning – vanvettig lyx, svindlande hasardspel, orgier av sprit och vällust. Sådana raptus av onormal livshunger brukade emellanåt skaka samhällets grundvalar, och ofta hade de något att göra med atmosfäriska abnormiteter.⁶³

Alkohol och svart sexualitet var båda sedda som farliga frestelser under 1800-talet, till exempel i Walt Whitmans *Franklin Evans* från 1842, där alkoholism blir en metafor för faran med rasblandning mellan vita och svarta.⁶⁴ I Sverige sågs rasblandning med till exempel romer som en fara för samhällskroppen. Nationalromantikens svällande känslouttryck i kombination med rädslan för att sexuella förbindelser med rasifierade kvinnor skulle fördärva nationens framtid gjorde den vita mannens känslökamp emot rasifierad sexuell förförelse till ett återkommande tema.⁶⁵ Visserligen skrevs *Ur havets skum* inte under 1800-talet, men dess historiska miljö och teman avslöjar att Falkenberg inspirerats av nationalromantiken. Det är en kombination av löjlighet och biologisk fara som kännetecknar den rasifierade sexualiteten hos Falkenberg. Som tidigare nämnts i romanen finns bara två potentiella positioner för de svarta antingen barnets, beroende av sina koloniala föräldrar, eller det svarta monstrets, vilket utnyttjar och förstör.

Falkenberg vill tydligt skilja Vilhelmina och Gottliebs vita, sunda och nobla kärlek från den svarta, farliga, sexuella kärleken. Men om svenskar tar steget fullt ut och har sex innan de har gift sig eller om de ens överhuvudtaget har sex, blir uppdelningen mindre tydlig. Vilhelmina blir inte längre den vita svenska jungfrun bland de svarta syndarna. Därför är det narrativt nödvändigt att Gottlieb dör innan de har hunnit gifta sig och att Vilhelmina dör innan Mr. Hart hunnit förgripa sig

63. Falkenberg (1945) s. 134.

64. Debra J. Rosenthal, *Race Mixture in Nineteenth-Century U.S. and Spanish American Fictions: Gender, Culture and Nation Building* (Chapel Hill 2004) s. 52–68.

65. Pia Laskar, "Svenska maskuliniteters heterosexualitet: Kommentarer till texter om de andras sexualitet som hot- och motbild", i Klara Arnberg, Pia Laskar & Fia Sundevall (red.), *Sexualpolitiska nyckeltexter* (Stockholm 2015) s. 158–166.

på henne. Svensken förblir dygdig in i döden. Deras dygd är dock inte ett tecken på ointresse, utan på självkontroll. Vi ser det när Vilhelmina kastar sig i Gottliebs armar och ber om att de ska göra vad de båda egentligen vill. Gottlieb kysser hennes händer och säger:

Vet du av att du frestar mig mycket svårt? frågade han dämpat men med en återhållen glöd, som inte var att ta miste på. Inte en man på hundra skulle kanske svara dig som jag nu gör. Det kan tyckas att tid och plats är av underordnad betydelse, när ett par människor hör samman som vi gör, du och jag. Men, Willy, älskade, förstå mig rätt, när vi en gång stiger tillsammans över tröskeln till vårt eget hem, vill jag att du ska vara bruden, sådan som mannen sedan urtiden drömt sig henne, den oberörda jungfrun, *virgo intacta*. Där i bröllopsängens ska du bli min, inte förr – om det än kostar mig en aldrig så hård självövertvinnelse.⁶⁶

Separeringen mellan en vit, ädel och civiliserad och en svart, farlig och skrattretande sexualitet förstärker på detta vis den svenska nationella självbilden, klart kopplad till vithet.⁶⁷ Som tidigare nämndes i recensionerna ansågs Falkenbergs kärlekshistoria alltför stel för moderna läsare, men motsättningen mellan den vita och den svarta sexualiteten var inte ett stort nog bekymmer att det kritiserades av recensenterna, vilka ansåg romanens exotiska anda som dess främsta styrka.

Utöver Falkenberg är det Tomas Blom som diskuterar den svarta sexualiteten mest. Det finns många beskrivningar av sex i den svenska delen av *Månbröderna*, men det är i huvudsak i samband med prostitution som ett sätt att klara brödfödan. Det finns sexuell åtrå även i Sverige, inklusive för kvinnor, men den är undertryckt, eller i huvudsak någonting som berör de lägre klasserna. I Karibien är däremot sex en vanlig del av samhällslivet med ett nästintill magiskt element. Karl blir uppvaktad av tvillingsystrarna Malla och Massa Dickson, där Malla efter en dans drar ut honom bakom en buske och har sex med honom ”i takt med den svagt klingande musiken.”⁶⁸

Sarah Duck får dock stå i centrum som representant för karibisk sexualitet. Hon åtrår Karl och låtsas därmed vara en slav som ges i present

66. Falkenberg (1945) s. 279.

67. Joane Nagel, *Race, Ethnicity and Sexuality: Intimate Intersections, Forbidden Frontiers* (Oxford 2003) s. 149–159.

68. Blom (1991) s. 421.

till honom. Sarah presenteras, som väldigt många i *Månbröderna*, i ett erotiskt sammanhang. I scenen där hon först ser Karl som badar, beskrivs hur "Sarah fann att hon börjat andas häftigt och att det kändes som att allt blod i hennes kropp flutit samman i höfter och bäcken och börjat koka där".⁶⁹ Karl tillbringar sedan större delen av sina dagar, efter sin desillusion över att sälja vapen till haitiska rebeller, med att ha sex med Sarah i sitt rum. Att just Sarah, som fri svart kvinna av blandad härkomst, symboliserar frestelse och lust faller väl i linje med idéer om tropiskt förfall, där kvinnor av blandad härkomst förförde vita kolonisationsörer oförmögna att slita sig.⁷⁰

Sarah förgiftar senare Malla och Massa Dickson på grund av avundsjuka. Hennes kunskap om örter kopplar henne i det sammanhanget till idéer om *voudon* och karibisk magi. Hon visas senare vara en häxprästinna, som har en ritual i en grotta, vilket Karl upptäcker och sedan även blir upptäckt:

Karl fick inte fram ett vettigt ord till förklaring, så lamslagen var han av att ha mött denna nya och skrämmande sida av sin älskarinna. Hon stod framför honom, naken och ståtlig, men hennes kropps hållning, blicken i hennes ögon, ja själva hennes nakenhet var annorlunda, främmande och plötsligt var det svårt för Karl att föreställa sig att han någonsin famnat och lägrat denna vilda kvinna.⁷¹

Han räddas dock av att de andra märker att han delar en magisk länk med sin tvillingbror, vars skugga syns i månskenet. Porträtteringen av den karibiska befolkningen som ett folk med dragning åt magi är ett andragörande, i linje med vad Howard Malchow beskriver som "the Caribbean Gothic". Malchow menar att "half-breeds" återkommer som gotiska skräckgestalter i kolonial litteratur, kopplade till utanförskap, men även till magi.⁷² Det är först i S:t Barthélemy boken introducerar magi som koncept, vilket förstärker bilden av kolonin som en främmande, förvirrande och erotisk plats. Om Falkenberg visar en koloni där svensk sexuell dygd håller upp samhällets pelare, är Bloms Gustavia en kaotisk, sexuell och morallös anarki.

69. Blom (1991) s. 431.

70. David Lambert, *White Creole Culture, Politics and Identity during the Age of Abolition* (Cambridge 2005) s. 85–89; Sheller (2003) s. 118.

71. Blom (1991) s. 512.

72. Howard L. Malchow, *Gothic Images of Race in Nineteenth-Century Britain* (Stanford 1996) s. 148–149.

De ofria är mindre laddad i termer av sexualitet, trots att temat är närvarande. Till exempel avbildas Beatrijs som en sympatisk karaktär, trots att hon var kvinnan Matildas far var otrogen med. Matildas ilska riktas i stället mot fadern och Beatrijs agerar som medlare emellan dem. Med detta sagt är Beatrijs kropp avbildad som en erotisk gestalt vid det tillfälle sanningen kommer ut:

Hon klev ut ur min fars kammare med ett tänt vaxljus i handen, naken förutom en sidensjal, som hängde ner över ena axeln och släpade i golvet, när hon gled genom salen och ut genom en av jalusidörrarna. Så blev det mörkt. Men kvar i mitt huvud fanns hennes vackra ansikte och guppande bröst, belysta av vaxljusets gula sken.⁷³

Det finns en liknande beskrivning av Pieters älskare Célianne, som är en slavinna i huset han bor i på Martinique. För Janne Lundström ligger dock sexualiteten inte till grund för anti-civilisatoriskt förfall eller förfäderi. Beatrijs framställs inte som en förförande gestalt som vänder Matilda och hennes far emot varandra, utan är tvärtom en medlande kraft som försöker reparera deras förhållande, trots att det mellan Beatrijs och Matildas far finns en exploaterande maktobalans. Svarta kvinnor avbildas med en positiv sexuell agens som Matilda saknar.

Evert Lundström behandlar inte sexualitet, utan i stället är det den manliga vänskapen mellan Junggren och Fahlberg som står i centrum. De lär känna varandra när Fahlberg tar hand om Junggrens ben och när de skålar insisterar Fahlberg på att de ska kalla varandra efter förnamn: "Vi var bröder – vänner."⁷⁴ De är rationella, liberala och jämlika män som vi ska identifiera oss med som moderna läsare. Trots att de ställer sig tveksamma till uppror och revolutioner, är de ideologiskt för brödraskap, agnosticism och vetenskap, samt emot rasism och slaveri.

Negativa manlighetsporträtt är ett återkommande tema för att kontrastera gentemot protagonisterna. I *Ur havets skum* symboliserar Mr. Hart amerikansk smaklöshet och farlig manlighet. I de övriga romanerna får dock de farliga männen, som den tjocka, skalliga krämaren och hallicken Fischerström och Matildas manipulativa och grymma far, representera slavhandlare. I *Den gudomliga ön* beskrivs den ytliga masku-

73. Lundström (2017) s. 47.

74. Lundström (1982) s. 120.

liniteten bland annat genom kläder, som när den välklädde slavhandlaren och ämbetsmannen Gustaf Wernberg brottas med skraddaren John Hoggin efter att nyinkomna slavar anlänt och en kvinnas kjol dragits av:

Gustaf Wernberg försökte freda sig med sina små frökenhänder, men John Hoggin grep honom och lyfte honom lätt som en harpalt. Innan någon av oss hunnit hindra det, vräkte han omkull sin antagonist på marken och ryckte av honom jackan, lika behändigt som ynglingen nyss blottlagt den unga negressen. Och, vid alla Himlar, i nästa ögonblick började han draga av den vilt sparkande Wernberg även de gula pantalongerna. Då Wernbergs underliv låg lika blottlagt och fritt för insyn som negerflickans, skrek han som en stucken gris.⁷⁵

Wernberg och Hoggins brottningskamp är kampen mellan den onda överklassmannen som deltog i slavhandeln och den goda arbetarklassmannen som försvarar de utsatta slaverna, där läsarna kan sätta sig in i att de också minsann hade brottat ner Wernberg.

Rasifierad maskulinitet är dock marginaliserad även hos Evert Lundström, hos vilken slavars agens och individualitet är frånvarande och fria svarta personer inte medverkar överhuvudtaget. Det är endast i *De ofria* som den rasifierade maskuliniteten får stå som den hegemoniska, i form av Pieters flykt från Matildas far. Pieter blir därmed den egentliga huvudpersonen i resten av romanen, eftersom Matilda försöker att separera sig ifrån sin roll som huvudperson. Denna aspekt är kopplad till tendensen hos huvudpersonerna att bli allt mer alienerade från S:t Barthélemy ju närmare modern tid vi kommer.

Alienation

Samtliga romaner om S:t Barthélemy behandlar på något sätt den koloniala skulden och problematiken kring att Sverige var aktivt i slavhandeln. Här sticker *Ur havets skum* ut med vad som närmast var ett försvar för det svenska slaveriet, medan de övriga romanerna tar avstånd ifrån det. Dock är nästan den intressantaste utvecklingen, och den som närmast greppar en förändring på synen av kolonialism, hur huvudpersonerna känner sig allt mer främmande inför sin och Sveriges närvaro i Karibien.

75. Lundström (1982) s. 167–168.

I *Ur havets skum* åkallas nostalgi och längtan till Norden, symboliserade i form av snö och julfirande, för att markera kolonin som främmande territorium, skilt från Sverige. Många av invånarna anses vara klart icke-svenska och Falkenberg drar en linje inte enbart mellan de vita och svarta, utan även mellan infödda svenskar och övriga européer eller amerikaner. Den svenska närvaron bidrar med ordning och de svenska huvudpersonerna är säkra i sin sak och identitet. I *Den gudomliga ön* märker vi en växande osäkerhet. Redan i inledningen ser vi denna ambivalenta hållning, där lingon som svensk natursymbol sätter tonen:

Solen går upp och havet blöder. Ingen stund på dagen älskar jag som denna. Solen stiger lingonröd ur havet och dränker mig med ljus. Lingonröd! Lustigt, det är femtio år sedan jag såg ett lingonbär, och ändå minns jag dess klarröda färg så väl att jag nu ser solen som ett väldigt lingon, vilket en gud sakta baxar upp ur havets djup.

Jo, så är det. Jag har inte kunnat undgå att märka, hur mina tankar på senare tid allt oftare sökt sig till mitt hemland, mitt fosterland. Jag bor inom Svea Rikes gränser, och ändå inte. Varje dag trampar jag svensk mark, och ändå inte. Är inte själva havet, på vars soldränkta yta jag just nu sitter, svenskt?⁷⁶

I flera delar av koloniseringsprocessen får Junggrens förvirrande känsla kring S:t Barthélemys svenskhet visa författarens utmaning av läsarens koncept av svenskhet: "Natten var lika varm som en solrik högsommar-dag hemma i Sverige. Hemma i Sverige? Vi var ju i Sverige! Marken vi låg på var svensk."⁷⁷ Huruvida kolonin innehöll en autentisk svenskhet ställs som en öppen fråga läsaren får utforska genom materians föränderliga nationalitet.

Tomas Blom tar denna förvirring ett steg längre. Han porträtterar de svenska gästerna på kolonin som personer utanför sitt sammanhang. Till exempel anlitar Fischerström en matros för att lära dem engelska. Till skillnad från de tidigare verken är språket ett hinder för svenskar i *Månbröderna*, där Karl och Fischerström kommunicerar på en knagglig svengelska. Karls idealism, bland annat i form av hans avståndstagande från slaveriet, avbildas också som naivt och utan lokal förståelse, främst genom försöket att sälja vapen. Även när han först anländer till kolonin

76. Lundström (1982) s. 7.

77. Lundström (1982) s. 29.

och upptäcker sin egen lust att äga en sexslav märker man hur han förfrämligas ifrån sina egna moraliska principer.

Alienationen uttrycks dock tydligast när Karl tillsammans med Fischerström och Sarah hittar sin skatt på en öde ö och de andra drabbas av girighetens galenskap. Karl står även här som den moraliska rösten, men utan förmåga att agera utefter sin moral. Sarah och Fischerström blir förtrollade av guldets, har sex under natten och förgiftar resten av besättningen för att dela på vinsten. Sarah ger dock Karl bara ett sömnmedel och lämnar kvar honom på ön. Han blir galen av ensamhet och känner knappt igen sin bror Johan, när han kommer tillbaka för att rädda honom. Slutet av boken, där tvillingbröderna deformerats så pass att de inte kan skiljas åt, visar hur tropiken har förvandlat dem till ett tvehövdad monster. Det är värt att se hur avbildningen av ett slavsamhälle framställs så pass främmande, särskilt i kontrast till det mycket mer socialrealistiskt skildrade Stockholm, att moral inte bara försvinner, utan att den även ersätts med magi, vansinne och fysiska transformationer. Kolonin kan endast beskrivas som ett erotiskt mardrömslandskap med häxritualer, förgiftningar, gömda skatter, hypersexualitet och ren dissociation från mänskligheten. Medan tropikaliseringsen i *Ur havets skum* grundade sig i faran med rasblandning, är faran i *Månbröderna* snarare en förlust av identitet.

Denna förskjutning av identitet tar sig även uttryck i *De ofria*, inte enbart i texten, utan i själva metatexten. Trots att Matilda tekniskt sett är berättaren genomgår romanen ett skifte från Matildas förstapersonsperspektiv till Pieters tredje-personsperspektiv. Dessutom är Matilda kritisk mot sin egen roll som berättare, inte för att hon anser sig vara opålitlig, utan på grund av skuld känslor för historien hon berättar:

När jag skriver dessa rader, skakar mina händer så våldsamt att jag stundom måste lägga ifrån mig pennan.

Jag, jag, jag.

Som jag hatar det ordet. Jag önskar att jag kunde utelämna det, att alla dessa jag kunde ersättas med tomrum. Men i så fall skulle min berättelse falla isär.

Jag är tvungen att skriva om min far och Witte och Zwarte och Beatrijs och om hur Vår Herre eller revolutionärernas högste väsen eller Djävulen själv eller en kedja av obarmhärtiga tillfälligheter formade deras liv och levnadsöden.

Jag skriver för att bli fri.

Nej, jag skriver för att förstå. Och för att, om det är möjligt, försonas med mig själv. Fri från min skuld blir jag väl aldrig.⁷⁸

Detta stycke återkommer som fliktext i bokomslaget, vilket visar på dess centralitet för romanen. Vi kan se hur Matildas uppfattning om sig själv och sitt narrativ speglar vår egen roll som svenska läsare, där vi önskar att andra röster berättade om kolonins historia. Särskilt Matildas skuld är menad att spegla vår egen koloniala skuld, eftersom Matilda aldrig gör någonting värt att skämmas över, förutom att hennes far är slavägare. Fadern är även så pass alienerad från historiens narrativ att han aldrig får ett förnamn; han kallas först patron Miller av Beatrjis. Hennes första dialog med Matilda hålls även på en blandning av nederländska och svenska, vilket precis som i *Månbröderna* reflekterar Matildas utomstående status i kolonin.

Även när hon stjälar Willems fribrev och ger det till Pieter, och därmed ger honom möjligheten att fly, så kan hon inte släppa skulden hon känner över sin egen ställning. Som Ida Therén påpekar i sin recension av boken är Matildas skuld inte grundad i vad hon gör eller vad hon tycker, utan i vem hon är. Hennes oförmåga att fly från denna skuld speglar läsarens egen oförmåga att fly från sina privilegier och sin önskan om att andras historier än sin egen ska berättas. Den koloniala ångesten berör därmed inte enbart kolonialismen eller slavhandeln, utan även vem som har makten att beskriva dess historia. Matilda beskriver som vuxen hur hon besöker sin vän Simon Åhmans plantage och betraktar slavarna där:

Vilka är de? Var är de födda? Vilka fador genomled de på slavskeppen? Hur hamnade de på Bartolomejan? Benämner onkel dem med namn, som de inte vill kännas vid?

Längtar de hem till Afrika? Längtar de efter friheten? Brinner vanmakten i deras bröst?

Och slavarna betraktar mig i smyg. Deras ansikten är slutna. Outgrundliga. Som huggna i svart granit.

Känner de samma hat, som Pieter kände?⁷⁹

78. Lundström (2017) s. 122.

79. Lundström (2017) s. 469.

Matildas funktion i romanen är att vara passivt vittne av slaveriet. Denna passivitet utvecklas genom de fyra romanerna, där Gottlieb von Platen närmast är en aktiv protagonist. Niclas Junggren är däremot passiv observatör av kolonin på grund av sin skada, men tar aktiv ställning emot slavhandeln. Karl Cederhielm framställs som en man i exil, vars försök att göra skillnad misslyckas och han blir manipulerad av sin omvärld. Matilda Möller, förutom att hon överger sin roll som huvudperson, är ett barn med begränsad möjlighet att hindra slaveriets grymheter. Aktivt deltagande i kolonialismen går från att bli protagonistens roll till antagonistens roll. Särskilt Karl och Matilda försöker att göra motstånd mot slaveriet, men de kan inte stoppa det, utan kan endast bevittna det.

Den krossade drömmen

När läsarna konfronteras med Sveriges historia av kolonialism och slaveri, från ett säkert kronologiskt och geografiskt avstånd, är det inte enbart St Barthélemy som ligger på förhandlingsbordet för deras nya historieuppfattning. De tvingas fatta beslut om sin uppfattning om sig själva, sin nation och sin historia. Både Falkenberg och Evert Lundström lade fram en vision av svensk ordning, raka linjer och en vilja att stå upp för sitt fosterland. Medan hotet mot ordningen hos Falkenberg var rasblandning, var det hos Evert Lundström slavägare och andra kolonisatörer.

Men ordningen börjar krackelera. Markens nationalitet blir osäker, kolonialismens syfte blir mindre klart, huvudpersonerna känner sig inte hemma längre. Medan Falkenberg och Evert Lundström bjuder in läsaren till en romantisk och exotisk resa till Karibien, visar Blom och Janne Lundström en grym och hård värld, där svenskarna själva oftast är ansvariga för ondskan. Det är en mardröm läsaren måste navigera för att hitta sin egen mening, men där särskilt Janne Lundström ställer hårda frågor utan några enkla svar. Romanerna erbjuder inte längre historisk eskapism, utan konfrontation med ett historiskt brott. Skiftet bort från svensk representation är därmed inte menat att visa på ett avstånds-tagande och en markering av territoriet som icke-svenskt och därmed bortom vårt ansvar, utan det drar bort de bekanta referensramarna under läsarnas fötter och kastar in dem i en ny, skrämmande värld.

Trots att svensk kolonialism fortfarande är utforskat territorium kan vi i dessa romaner märka ett historiografiskt skifte angående hur kolonialismen betraktas, vilken mening vi förväntas utvinna ur den och

till vilken grad vi kan betrakta oss hemma och bekväma i S:t Barthélemy. Läsaren förväntas inte enbart släppa sin känsla av nationell stolthet, utan få den krossad, att känna sig vilsen och förlorad i kolonin. S:t Barthélemy avbildas därmed som det ultimata motbeviset mot Sverige som ett land för global rättvisa och civiliserat styre.

Lingon Red Sun: Sexuality, Alienation and Swedishness in Swedish Colonial Novels

This article reviews four novels, published between 1945 and 2018 and set in the Swedish-Caribbean colony of St. Barthélemy during the early nineteenth century, in order to examine changes in the perception of Swedish colonialism and slavery during the late twentieth and early twenty-first century. Questions regarding Swedishness are most apparent in the early novels, where Sweden is depicted as a civilizing force, creating order in a chaotic environment. While in *Ur Havets Skum* [From the Sea Foam] (1945), this is framed within a logic of resisting tropical temptation and miscegenation, in *Den Gudomliga Ön* [The Divine Island] (1982) it is rather through the spreading of enlightenment and abolitionist ideals.

However, as depictions of slavery become harder to reconcile with modern-day perceptions of Swedish morality, the colonial milieu depicted in Swedish literature becomes increasingly strange and alienating. This is manifested in themes of guilt, but also magic, transformation, loss of meaning and language barriers, with protagonists struggling to justify their place in slave society or mitigate its cruelties. They turn from active participants in slave society to passive observers of it, in *De Ofria* [The Unfree] (2017) going so far as rejecting their own status as protagonist within the novel. Thus, the depictions of St. Barthélemy within the novels reflect Swedish society's growing failure to find meaning in colonialism and its inability to consider a white Swedish protagonist to be much more than a witness of historic cruelty.

Keywords: St. Barthélemy, Colonies, Swedish Literature, Sex in Popular Culture, National Characteristics (Swedish) in Literature, Political Alienation in Literature